

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป่าไม้ให้ประโยชน์แก่มนุษยชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมมากมายหลายประการ นับตั้งแต่เป็นตัวการรักษาคุณธรรมชาติ ควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศให้อยู่ในสภาพปกติไม่แปรปรวน รักษาต้นน้ำลำธาร พันธุ์พฤกษชาติและสัตว์ชาติ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ให้มนุษย์ได้บริโภคใช้สอยและประกอบอาชีพด้านการป่าไม้ การเก็บหาของป่า การขนส่ง การอุตสาหกรรม การผลิตไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่ใช้วัตถุดิบจากไม้และของป่า ตลอดจนการส่งจำหน่ายเป็นรายได้แก่ประชาชนและประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2529: 20) อาจกล่าวได้ว่าป่าไม้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างแยกกันไม่ออก ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์ตามหลักของพระพุทธศาสนาได้แก่ ปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เราจะหาได้จากป่าทั้งสิ้นมีคำพังเพยภาษาอังกฤษอยู่บทหนึ่งว่า "Man cannot exist without wood" ซึ่งหมายความว่า "มนุษย์จะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ถ้าปราศจากไม้" (อานวย คอวนิช 2528: 87) นอกจากนี้ Y.S.Rao ได้กล่าวถึงบทบาทของป่าไม้ที่มีประโยชน์และคุณค่าต่อมนุษย์ไว้ 3 ประการคือ ประการแรกได้แก่บทบาทในการป้องกันรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์ (Protective role) ที่มีความเกี่ยวพันกันอยู่ในระบบป่าไม้ได้แก่ ดิน น้ำ สัตว์ป่า พืช อันเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติที่สำคัญที่สุด ประการที่สองคือ เป็นแหล่งผลิตไม้เพื่อการเศรษฐกิจ (Productive role) ได้แก่ การผลิตไม้เพื่อการค้าในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เครื่องเฟอร์นิเจอร์ วัสดุในการก่อสร้าง ฯลฯ ประการสุดท้ายคือ บทบาทในระบบเศรษฐกิจและการปกครองของแต่ละสังคมชุมชน (Social role) ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการพัฒนาชนบทเพื่อบรรเทาความยากจนของประชาชนที่อยู่ในชุมชนอันใกล้ชิดป่าไม้ (Rao 1985: 7) จะเห็นได้ว่าป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญยิ่งในการอำนวยประโยชน์ขั้นพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม

ประเทศไทย ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ป่าไม้จัดเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งต่อการดำเนินชีวิตมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะประชากรได้อาศัยคุณประโยชน์จากป่าไม้ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด แต่ในระยะเวลาที่ผ่านมาประชากรของประเทศได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูง จากสถิติการเพิ่มของประชากรพบว่าในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีประชากรเพียง 27.3 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2532 เพิ่มขึ้นเป็น 55 ล้านคน และในปี พ.ศ. 2534 มีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 56.9 ล้านคน และคาดว่าในปี พ.ศ. 2539 ประเทศไทยจะมีประชากร จำนวน 61 ล้านคน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2534: 36) จากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรดังกล่าวมีผลให้พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายลงเพื่อสนองตอบต่อความต้องการในด้านที่อยู่อาศัยที่ทำกิน ยิ่งไปกว่านั้นราษฎรที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นประชากรที่อยู่ในกลุ่มยากจน มีอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลักซึ่งมีอยู่ถึงร้อยละ 80 ราษฎรในส่วนนี้มีความจำเป็นที่จะต้องใช้พื้นที่ทำกินเฉลี่ยต่อคนค่อนข้างสูง จึงจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ ประกอบกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรส่วนใหญ่ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่จึงต่ำ การเพิ่มผลผลิตจึงใช้การขยายพื้นที่การเกษตรเข้าไปในพื้นที่ป่าไม้มากกว่าการเพิ่มผลผลิตด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ การทำลายป่าไม้จึงเป็นไปอย่างรุนแรงในปัจจุบันได้มีประชากรผู้มีฐานะค่อนข้างดีส่วนหนึ่งได้กว้านซื้อที่ดินที่มีคุณภาพดีจากราษฎรที่ยากจน ซึ่งได้กลายเป็นแรงผลักดันให้ราษฎรเหล่านั้นเข้าไปบุกรุกทำลายป่ารุนแรงยิ่งขึ้น (อุทิศ กุญอินทร์ 2533: 16) ในปัจจุบันมีประชาชนเข้าไปบุกรุกอาศัยทำกินในพื้นที่ป่าสงวน ทำให้ป่าเสื่อมสภาพคิดเป็นพื้นที่ 33 ล้านไร่ มีประชากรรวม 1.2 ล้านครอบครัวหรือประมาณ 7 ล้านคน (วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ 2533: 260)

จากสาเหตุดังกล่าวจะเห็นว่า พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยได้ลดลงอย่างมาก คือในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ทั้งหมดทั้งประเทศ ปี พ.ศ. 2531 ปรากฏว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้เพียงร้อยละ 28.03 ของพื้นที่ทั้งหมดทั้งประเทศเท่านั้น (วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ 2533: 260) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจำนวนพื้นที่ป่าไม้ที่เหลือต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เมื่อธันวาคม 2528 เป็นอย่างมากที่ได้กำหนดไว้ว่าประเทศไทยควรมีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ หากจะคิดเฉลี่ยถึงประมาณการทำลายป่าไม้ในแต่ละปีจะพบว่า มีการทำลายป่าไม้สูงถึงปีละประมาณ 3 ล้านไร่ ซึ่งเป็นอัตราความสูญเสียที่รุนแรงอย่างยิ่ง

การทำลายป่าไม้นอกจากจะทำให้พืชและสัตว์ป่ามีค่าเกิดความสูญเสียมหาศาลแล้ว ยังก่อให้เกิดผลกระทบในทางด้านเลวร้ายต่อสภาพแวดล้อม และความสมดุลของระบบนิเวศในหลายประการด้วยกัน ซึ่งล้วนแต่เป็นผลร้ายต่อตัวมนุษย์เองทั้งสิ้น เช่น เกิดความแห้งแล้ง ฤดูกาลเปลี่ยนแปลง อุทกภัย วาตภัย การพังทลายของดิน การเพิ่มปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศก่อให้เกิดความร้อนเพิ่มมากขึ้น

ในประเทศไทยซึ่งกำลังอยู่ในสภาวะที่ป่าไม้ถูกทำลายไปอย่างรุนแรงได้เกิดผลกระทบจากการที่ป่าไม้ถูกทำลายให้เห็นได้หลายประการ เช่น ภัยแล้งในภาคอีสานที่เกิดต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน อุทกภัยในทุกภาค โดยเฉพาะการเกิดอุทกภัยในภาคใต้ ในปี พ.ศ. 2531 และได้เกิดรุนแรงที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนประมาณ 6,472 ล้านบาท การสูญพันธุ์ของพืชและสัตว์ป่าที่หายาก ปริมาณน้ำใต้ดินลดลง เกิดการพังทลายของหน้าดิน ทำให้แม่น้ำตื้นเขิน ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ทำการเกษตรไม่ได้ผล

ปัญหาดังกล่าวนี้ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศเป็นอย่างยิ่ง รัฐบาลจึงได้ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตลอดมา ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลในแผนพัฒนาต่าง ๆ คือ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) รัฐบาลได้กำหนดให้จำแนกประเภทที่ดินเป็น 2 ส่วน ครึ่งหนึ่งให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ที่สาธารณประโยชน์และอื่น ๆ อีกครึ่งหนึ่งประมาณ 156 ล้านไร่ ให้เป็นป่าไม้ถาวรเพื่อเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ได้กำหนดเป้าหมายที่จะสงวนพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ได้มีนโยบายเร่งดำเนินการรักษาทรัพยากรป่าไม้ การเพิ่มผลผลิตป่าไม้และการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรม โดยได้กำหนดเป้าหมายไว้ปีละ 50,000 ไร่

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ได้เน้นความสำคัญต่อปัญหาและลักษณะการใช้ทรัพยากรเศรษฐกิจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ขณะเดียวกันได้กำหนดแนวทางในการฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม โดยกำหนดเป้าหมายที่จะรักษาพื้นที่ป่าไม้ไว้ร้อยละ 37 ของพื้นที่ทั้งประเทศเป็นอย่างต่ำ ชลอการบุกรุกทำลายป่าจากอัตราปีละ 4.8 ล้านไร่ ให้เหลือ

เพียง 0.5 ล้านไร่ เพิ่มเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจาก 12 เขต เป็น 22 เขต เพิ่มอุทยานแห่งชาติจาก 13 แห่ง เป็น 20 แห่ง และบูรณะป่าต้นน้ำลำธารทั่วประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ในแผนที่ผ่านมามีว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ยังไม่ได้ผลตามที่ตั้งไว้ เพราะขาดความร่วมมือจากประชาชนจึงได้มีนโยบายการให้การศึกษา ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้แก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เพื่อให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ และตระหนักถึงภัยที่เกิดขึ้น ควบคู่ไปกับเป้าหมายในการรักษาพื้นที่ป่าไม้สมบูรณ์ที่เหลืออยู่ไว้ให้ได้ ปลูกป่าบริเวณต้นน้ำลำธารปีละ 3 แสนไร่ อนุรักษ์บูรณะป่าต้นน้ำลำธาร 40 ล้านไร่ อุทยานแห่งชาติ 12.8 ล้านไร่ และขยายงานหมู่บ้านป่าไม้ให้ครบ 100 แห่ง

นอกจากการกำหนดนโยบายพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับต่าง ๆ แล้ว รัฐบาลยังได้ตระหนักถึงความสำคัญของความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม่ว่ามีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างไร จึงได้มีการกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติขึ้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 เพื่อให้การจัดการและการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้สามารถกระทำได้โดยต่อเนื่องในระยะยาวและประสานสอดคล้องกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่น อันจะทำให้การพัฒนาป่าไม้เป็นไปอย่างราบรื่น และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ประเด็นสำคัญในนโยบายป่าไม้แห่งชาติ คือ กำหนดให้พื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งประเทศ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 พื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 ส่งเสริมและประสานงานระหว่างหน่วยงานเอกชนและภาครัฐบาลในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ส่งเสริมการปลูกป่าทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ปลูกฝังให้ประชาชนมีความรู้สึกรักและหวงแหน รู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างประหยัดและเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ต่อส่วนรวม

การพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ที่ผ่านมาในอดีตเน้นเฉพาะด้านการอนุรักษ์ โดยใช้มาตรการป้องกันและควบคุม ละเลยบทบาททางเศรษฐกิจของป่าไม้และละเลยต่อบทบาทของประชาชนและองค์กรในระดับท้องถิ่น การพัฒนาในลักษณะดังกล่าวจึงไม่ประสบผลดีเท่าที่ควร กล่าวคือ พื้นที่ป่าไม้มีแนวโน้มลดลงอย่างรวดเร็วตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ดังนั้นในระยะต่อไปจะขยายขอบเขตการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ควบคู่กันไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) จึงได้เปลี่ยนแนวคิดด้านการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้จากที่ผ่านมามีเน้นการอนุรักษ์ด้านเดียวมาเป็นการให้ความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจและการอนุรักษ์โดยได้กำหนดพื้นที่ป่าไม้ไว้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งประเทศ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 25 และได้เน้นการสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทเอกชนและประชาชนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้มากที่สุด ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ และเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง

ในปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลยังได้ให้ความสำคัญของการฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรม โดยการออกพระราชกำหนด 2 ฉบับคือ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 14 มกราคม 2532 รัชังการให้สัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศ ทำให้ป่าสัมปทาน จำนวน 369 แห่งได้รับการเลิกถอนไปโดยปริยาย

เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ยังคงถูกบุกรุกทำลายเสื่อมโทรมไปเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากพื้นที่ป่าไม้ของประเทศลดลงเหลือน้อยกว่า 90 ล้านไร่ หรือต่ำกว่าร้อยละ 28 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกและอื่น ๆ เพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรของประเทศที่เพิ่มขึ้น แต่การบริหารและจัดการยังตามไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2534: 292)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) จึงได้เน้นให้มีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ให้ได้อ้อยละ 25 ของพื้นที่ทั้งประเทศ โดยการสนับสนุนให้ประชาชนและองค์กรเอกชนทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่นให้มีบทบาทในการกำหนดโครงการในการอนุรักษ์ติดตาม ดูแล และประเมินผลความสำเร็จของโครงการ เน้นการจัดสรรงบประมาณและกำลังเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอ กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ให้ชัดเจน ออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับป่าชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าโดยนิตินัย เสริมสร้างจิตสำนึกของประชาชนที่มีส่วนได้เสียกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีนาถ ได้ทรงเห็นความสำคัญของป่าไม้ และเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไว้มิให้ถูก

ทำลาย เพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติ ขณะเดียวกันทรงมีพระราชประสงค์ที่จะขจัดความเดือดร้อนของราษฎร อันเนื่องมาจากไม่มีที่ดินอาศัยและทำกิน จึงมีพระราชดำรัสให้จัดที่ดินให้เพียงพอแก่ราษฎรที่บุกรุกป่าเข้าไปอยู่อาศัยทำกินในพื้นที่ต้นน้ำลำธารและป่าไม้ถาวรของชาติ ให้มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งในรูปของหมู่บ้านป่าไม้ นอกจากนั้นยังทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และทรงมีพระราชดำรัสแนะนำ มอบหมายให้รัฐบาลรับไปดำเนินการ ซึ่งก่อให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นหลายโครงการ เช่น โครงการปลูกป่าพื้นที่ลุ่มน้ำเข็ก (เขาค้อ) จังหวัดเพชรบูรณ์ และยังมีโครงการหมู่บ้านป่าไม้และสหกรณ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้แก่ โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าแม่อน ในรูปหมู่บ้านป่าไม้ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จังหวัดปราจีนบุรี (กรมป่าไม้ 2529: 1)

โครงการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้ และฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม โดยเฉพาะเขตป่าสงวนที่เป็นป่าต้นน้ำลำธารที่กรมป่าไม้ได้ดำเนินการคือการจัดการที่ดินป่าไม้ ในรูปของหมู่บ้านป่าไม้ โดยการจัดให้ราษฎรที่บุกรุกเข้าไปทำกินในเขตป่าสงวน ให้มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งในรูปของหมู่บ้านนอกเขตต้นน้ำลำธาร มีการแบ่งที่ดินให้สิทธิครอบครองเพื่ออยู่อาศัยและประกอบอาชีพครอบครัวละไม่เกิน 15 ไร่ การดำเนินงานจนถึงปี 2533 กรมป่าไม้ได้จัดตั้งหมู่บ้านไปแล้วจำนวน 169 หมู่บ้าน คิดเป็นพื้นที่ 2.4 แสนไร่ สามารถรับราษฎรเข้าอยู่อาศัยได้ประมาณ 26,524 ครอบครัว (วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ 2533: 267)

จังหวัดปราจีนบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการตั้งโครงการหมู่บ้านป่าไม้คือ โครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาตามพระราชดำริ ในรูปหมู่บ้านป่าไม้ ได้เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2521 ประกอบด้วยพื้นที่ราบเชิงเขาบรรทัดทั้งหมดประมาณ 404,730 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอวัฒนานคร อำเภอสระแก้ว อำเภอดงพญาไชย อำเภอทับปุด และอำเภอนาดี จำนวน 94 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน 6,916 ครัวเรือน มีราษฎรประมาณ 44,179 คน แม้ว่าจะมีการจัดตั้งหมู่บ้านแล้วก็ตามแต่จำนวนการบุกรุกทำลายป่าของจังหวัดปราจีนบุรีก็ยังมีสถิติที่สูงอยู่ จะเห็นได้จากจำนวนพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลง ดังนี้

พ.ศ.2525	พื้นที่ป่าจำนวน	1,821,250	ไร่
พ.ศ.2528	พื้นที่ป่าจำนวน	1,818,573	ไร่
พ.ศ.2531	พื้นที่ป่าจำนวน	1,801,573	ไร่

ภายในเวลา 6 ปี เนื้อที่ป่าลดลง จำนวน 19,677 ไร่ หรือเฉลี่ยปีละประมาณ 3,279.5 ไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร 2533: 48)

จากปัญหาทางด้านทรัพยากรป่าไม้และเป้าหมายการดำเนินงานต่าง ๆ ดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการและหามาตรการในการป้องกันแก้ไขด้วยวิธีที่ถูกต้องและเหมาะสมโดยเร่งด่วน โดยกำหนดให้มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้ประชาชนในทุกระดับ เกิดความรู้ ความเข้าใจและตื่นตัวต่อปัญหาและอันตรายที่เกิดจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ เพื่อจะได้กำหนดค่านิยมและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องในการป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้ เพราะความร่วมมือของประชาชนเท่านั้นที่จะสามารถทำให้การอนุรักษ์และการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้

ทางรัฐบาลได้มองเห็นความสำคัญในการที่จะให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ ในปัญหาที่เกิดขึ้นอันเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขผ่อนคลายสถานการณ์ทางด้านป่าไม้ ทั้งนี้ เนื่องจากผลของการให้ความรู้ ความเข้าใจนั้น สามารถปรุงแต่งทัศนคติ พฤติกรรม ตลอดจนเสริมค่านิยมและก่อให้เกิดความสำนึกแห่งความรับผิดชอบทางด้านสิ่งแวดล้อมได้ (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2523: 127)

กรมป่าไม้ได้ตระหนักและให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ เห็นได้จากโอวาทในการเปิดประชุมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้ ประจำปี 2531 ของ นายธานี บุญโยภาส อธิบดีกรมป่าไม้ในสมัยนั้นว่า "ปัจจุบันกรมป่าไม้ได้ทุ่มเททรัพยากรทุกอย่างไปในเรื่องของการพัฒนาป่าไม้ และรูปแบบต่าง ๆ ที่เราได้ทำไปในเรื่องการป้องกันรักษาป่า เรื่องการปลูกป่า แม้จะวางมาตรการที่ดีขนาดไหน หากประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในเรื่องการป้องกันรักษาป่า การปลูกป่ากับเราแล้วก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จ แต่ถ้าประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจในงานที่เราทำ และให้ความร่วมมือกับเรา ประเทศก็จะมีป่าไม้ครบตามเป้าหมาย และขอเรียนเพิ่มเติมว่า กรมป่าไม้ให้ความสำคัญต่อโครงการพัฒนาและส่งเสริม ความร่วมมือด้านป่าไม้เป็นอย่างมาก และถือเป็นนโยบายที่สำคัญยิ่งของกรมป่าไม้ด้วย"

งานอนุรักษ์ป่าไม้ของประเทศนั้น จะสามารถบรรลุผลสมเจตนาตามเป้าหมายและแผนการได้ก็โดยความร่วมมือจากหน่วยงานทุกส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในภาคราชการและเอกชน รวมทั้งประชาชนทุกคนในประเทศด้วย และแนวทางที่จะพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ไปสู่เป้าหมายได้

ภายในระยะเวลาอันรวดเร็วที่ป่าชุมชน ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นได้ดูแลรักษา ปลูกบำรุง และใช้ประโยชน์ร่วมกัน (ไพโรจน์ สุวรรณกร 2533: 9)

การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมนั้นนับเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งในโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท โครงการที่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนจะเป็นโครงการที่ให้ผล ยืนนาน (สมศักดิ์ สุขวงศ์ 2533: 49)

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถ ของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ใน สังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิก การที่จะเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาได้ ต้องยึดแนวทาง ปฏิบัติ ดังนี้ ถือว่าชาวบ้านเป็นตัวการในการแก้ปัญหาของเขาเอง องค์กรนอกเป็นเพียงตัว กระตุ้นและเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น ถือว่ากิจกรรมพัฒนาต้องเริ่มจากชุมชน และระดับการ รับรู้ของชุมชน อาจมีข้อจำกัดทำให้ไม่ชัดเจนต่อปัญหา หรือแก้ไขปัญหามิได้ การมีส่วนร่วม จึงครอบคลุมถึงการกระจายและสื่อสารข้อมูลข่าวสาร เพื่อพัฒนาการรับรู้เพื่อเพิ่มขีดความ สามารถของประชาชนในการแก้ไขปัญหา (ทวิตอง หงษ์วิวัฒน์ 2527: 1-2)

ด้วยเหตุนี้การแก้ปัญหาดังกล่าวให้ได้ผลดีจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาค รัฐบาล หน่วยงานเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในพื้นที่ และการที่ประชาชนจะให้ความ ร่วมมือมากน้อยแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่น สถานเศรษฐกิจ สถานสังคม การศึกษา ทัศนคติ ความรู้ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการสมควรที่จะศึกษาถึงพฤติกรรม การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้ ในอำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อจะได้นำผลจากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการ วางแผนประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรม การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของ ประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้
2. เพื่อศึกษาความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม การเปิดรับสื่อ และความรู้เกี่ยวกับ

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับสื่อและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้
6. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทัศนคติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้
7. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้
8. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้
9. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้ และทัศนคติกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะหมู่บ้านป่าไม้ ในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาตามพระราชดำริ อำเภอพัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าไม้เหลือเพียง 1,801,578 ไร่ ซึ่งเท่าที่ผ่านมาพื้นที่ป่าถูกทำลายปีละประมาณ 3,279.5 ไร่ จึงควรได้มีการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. สื่อมวลชนที่ศึกษา ศึกษาเฉพาะวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์
3. สื่อบุคคลที่ศึกษา ศึกษาเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ป่าไม้อำเภอ ป่าไม้จังหวัด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ พระ ครู ทหาร เจ้าหน้าที่เกษตร (เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด) เพื่อนบ้านและสมาชิกในครอบครัว
4. สื่อเฉพาะกิจที่ศึกษา ศึกษาเฉพาะเอกสารทางราชการและป้ายประชาสัมพันธ์

นิยามศัพท์

พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ หมายถึง ความบ่อยครั้งในการรับฟังข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ ได้แก่ สื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ

สื่อมวลชน หมายถึง วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

สื่อบุคคล หมายถึง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ป่าไม้อำเภอ ป่าไม้จังหวัด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ พระ ครู ทหาร เจ้าหน้าที่เกษตร เพื่อนบ้าน และสมาชิกในครอบครัว

สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง ป้ายประชาสัมพันธ์ เอกสารทางราชการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การรู้เรื่องราว ข้อเท็จจริง ปัญหา ตลอดจนความรับผิดชอบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน

ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น และความเชื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ความบ่อยครั้งในการกระทำหรือการให้ความร่วมมือของประชาชนโดยการเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้คือ การบำรุงรักษาป่าไม้ การปลูกป่า การปลูกต้นไม้ การป้องกันรักษาป่าไม้ ตลอดจนการร่วมพัฒนาหมู่บ้านป่าไม้

ประชาชน หมายถึง ประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้ในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา ตามพระราชดำริ ป่าโคกสูง 1 (บ้านห้วยชัน) ป่าโคกสูง 2 (บ้านภักดีแผ่นดิน) และป่าท่ากระบาก 1 (บ้านคลองทราย และบ้านคลองคันโท) อำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี

หมู่บ้านป่าไม้ หมายถึง หมู่บ้านที่กรมป่าไม้ได้จัดตั้งขึ้นโดยการรวบรวมราษฎรที่บุกรุกป่าสงวนเป็นที่ทำกินและกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ป่า ใหม่วัดใหม่เป็นหลักแหล่งในรูปของหมู่บ้าน และมีอาชีพใหม่ทำ

สมมติฐานการวิจัย

1. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน
2. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน
3. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน

4. ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน
5. ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน
6. ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน
7. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้และทัศนคติ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปวางแผนและปรับปรุงโครงการพัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในหมู่บ้านป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาอื่น ๆ ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป
3. ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อันจะเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความรู้ด้านนิเทศศาสตร์ ซึ่งจะ เป็นแนวทางและข้อมูลพื้นฐานให้ผู้ที่สนใจศึกษาในเรื่องนี้ได้ศึกษาให้ละเอียดยิ่งขึ้นต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย